

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף פא

(בעמ' הקודם)

ת"ר, עשרה תנאים התנה יהושע: עם בני ישראל כשהנחיל להם את הארץ.

- **שיהו מרעין בחורשין:** שכל אחד יוכל לרעות את בהמתו בחורש (= ביער) של חברו, ולא יקפיד בעל היער על כך.
- **ומלקטין עצים בשדותיהם:** שכל אחד יוכל ללקט עצים בשדה חברו.
- **ומלקטים עשבים בכל מקום:** לצורך מאכל בהמתו, חוץ משדה שצומח בו 'תלתן' (= חילבה) לפי שהעשבים הגדלים בו מועילים לתלתן והתולשם גורם נזק לתלתן.
- **וקוטמים נטיעות בכל מקום:** כלומר שמותר לקצוץ ענף מכל עץ כדי לטעת או להרכיב אותו באילן אחר ובעל האילן לא יקפיד על כך, **חוץ מגרופיות של זית**, כלומר שהקוצץ את עץ הזית שלו משאיר מלא שני אגרופים כדי שהעץ יחזור ויצמח, ומשם אסור לקצוץ ענף לפי שגורם לו נזק שלא יצמח שוב.
- **ומעין היוצא בתחילה:** מעיין שהתחיל לנבוע מחדש לאחר שהנחיל יהושע את הארץ, מותר לבני העיר לשאוב ממנו מים ואין בעל הקרקע שממנו נובע המעיין יכול לעכב, וכל שכן מעיין ישן שכבר נבע בזמן שיהושע הנחיל את הארץ.
- **ומחכין בימה של טבריא:** ומותר לכל אחד להטיל חֲפָה בים כינרת כדי לצוד דגים, למרות שהים נמצא בחלקו של שבט נפתלי. **ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה**, כלומר שלא יעשה גדר בתוך המים כדי שילכדו שם הדגים, מפני שזה מעכב את הספינה מלשוט שם.
- **ונפנין לאחורי הגדר:** כלומר שמותר לאדם שנפנה לנקביו לקחת אבן מהגדר של חברו כדי לקנח, למרות שע"י כך פורץ את הגדר. ומותר לעשות כך **אפילו בשדה מלאה כרכום** שהוא צמח יקר.

- **ומהלכים בשבילי הרשות:** דרך בני אדם להפקיר את שדותיהם לאחר שהכניסו את תבואתם עד זמן הזריעה לעניין שלא אכפת להם שיכנסו לשם בני אדם ויקצרו את הדרך. הדרכים האלה נקראים 'שבילי הרשות' לפי שהאנשים ההולכים שם הולכים ברשות, שיהושע התנה שבעלי השדות לא יקפידו על כך עד שתד 'רביעה שניה' דהיינו עד י"ז בחשוון, ומאז והלאה אסור להיכנס לשם לפי שהזרעים מתחילים לצמוח וההליכה עלולה להרוס את הזרעים.
- **ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים:** בימות החמה מתייבש הטיט שבדרכים ונעשה כיתדות וקשה ללכת שם, יהושע התנה שמותר לכל אדם להסתלק מן הדרך לצידי הדרכים ולהיכנס לתוך שדה חבירו שבצידי הדרך וללכת שם ואפילו בזמן שצומחת שם תבואה. (ההיתר הוא רק ללכת בחלק של השדה שבצד הדרך).
- **והתועה בין הכרמים:** מי שאיבד את דרכו בין הכרמים ולא יודע איך לצאת, מותר לו לנתק ולחתוך ענפים כדי לעלות או לרדת ולמצוא את הדרך.
- **ומת מצוה קונה מקומו:** מת שנמצא מוטל בשדה, הרי הוא 'קנה' את המקום שנפל שם בעת מותו להיקבר שם, ואין בעל השדה יכול לעכב.

ע"כ הברייתא של עשרת התנאים. הגמ' לקמן (בעמ' ב') תשאל שיש כאן 11 תנאים. כעת הגמ' מבארת את הברייתא:

שיהו מרעין בחורשין. אמר רב פפא: ההיתר הוא רק להכניס בהמה דקה ליער גסה (= יער עם אילנות גדולים) שאז הבהמה לא מכלה את האילנות, אך בהמה דקה ליער דקה או בהמה גסה ליער גסה וכל שכן בהמה גסה ליער דקה אסור.

ומלקטין עצים משדותיהם. לא אמרן וכו': ההיתר הוא רק ב'היזמי והיגי' שהם מיני קוצים, ורק כשהם מחוברים לקרקע, אבל אם הם תלושים אסור ללקטם לפי שבעל הבית טרח לתלוש אותם ודעתו לקחת אותם לעצמו, ורק אם הם לחים מותר אבל יבשים אסור לפי שבעל הבית רוצה להדליק בהם אש, וכל ההיתר ללקט במחובר הוא בתנאי שלא יעקור את שורשי העץ שאז הוא לא יוכל לצמוח שוב.

ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ משדה תלתן. קושיא: למימרא וכו': וכי עשבים מועילים לתלתן? והרי למדנו בברייתא - תלתן שצמח עם מיני עשבים, לא מחייבים את בעל השדה לעקור את העשבים משום איסור כלאים, לפי שבעל כרחו

הוא יעקור אותם משום שהם מקלקלים את התלתן. ע"כ הברייתא. משמע שעשבים מקלקלים את התלתן ולא מועילים לו.

רב ירמיה מתרץ: אם התלתן מיועד לזרע הרי שהעשבים מקלקלים אותו, אבל אם הוא מיועד לזירין דהיינו לצורך מאכל הרי שהעשבים מועילים לו, לפי שהוא מתפשט וגודל על העשבים.

איבעית אימא: תירוצ' אחר: אם זרע את התלתן לצורך מאכל אדם הרי שהעשבים מקלקלים אותו, אבל אם זרע אותו לצורך מאכל בהמה הרי שבעל השדה מעוניין בעשבים, לפי שגם אותם הבהמה אוכלת והוא מעוניין שהיא תאכל גם את התלתן וגם את העשבים.

שאלה: ומנא ידעינן? ומהיכן לנו לדעת האם הוא זרע את התלתן לצורך מאכל אדם ואז מותר ללקוט את העשבים לפי שהם מזיקים לתלתן, או שהוא זרע אותו לצורך מאכל בהמה ואז אסור ללקוט את העשבים לפי שבעל השדה מעוניין בהם?

תשובה: שאריה משארי לאדם, לא שארי משארי לבהמה: אם התלתן נטוע כמו ערוגות הרי שהוא מיועד לאדם ואם לא הרי שהוא מיועד לבהמה.

*

בזית כביצה: בעץ זית - צריך להשאיר סמוך לגזע כ'ביצה' ומותר לקטום משם ולמעלה. בקנים וגפנים - מותר לקטום אחרי הפקק שבענף (שבכל שנה מוסיף הענף פקק אחד. שיטמ"ק). ובשאר אילנות - מ'אובו' של אילן כלומר מהענפים הדקים והרכים ולא מהענפים הגדולים הנחשבים לעצים בפני עצמם. ודוקא מענף חדש שעדיין לא הצמיח פרי. ודוקא ממקום שאינו קולט את אור השמש, כי המקום הקולט את השמש הוא עיקר האילן, כמו שמוכח בפסוק שהפירות המתוקים מגיעים מאור השמש.

*

ונותן לו דמים: המשתמש במים היוצאים מהמעין צריך לשלם כסף לבעל המעיין. הגמרא מציינת שאין הלכה כן.

*

ת"ר בראשונה התנו שבטים: היה זה עוד קודם לתקנת יהושע, והתנו השבטים ביניהם שבני שבט נפתלי לא יעשו 'קלע' בכינרת, כדי לא לעכב את הספינות מלעבור בים, אלא הם ישימו רשתות ומכמורות. לאחר מכן תיקן יהושע שכל בני השבטים יוכלו להטיל בים חכות בלבד. (תוס' בעמוד א').

ת"ר ימה של טבריא: שבט נפתלי ירש את 'הכינרת', ואפילו שאת השטח דרומית לכינרת ירש שבט אחר, נפתלי קיבל גם שם חבל ארץ בגודל של מצודות ורשתות. כדי שיוכלו בני השבט ללכת ולדוג שם דגים ולמשוך את הרשתות מהים אל החוף.

תניא רשב"א אמר תלושין שבהרים: בזמן חלוקת הארץ, עצים תלושים העומדים בהרים של אחד מהשבטים, כל אחד מבני השבטים שימצא אותם יכול לקחת אותם. כי הם 'מטלטלין' והם נחשבים לחלק מה'שלל' שהיה בארץ בזמן כיבוש הארץ, וכל השבטים זכו בשלל בשוה. אבל עצים המחוברים לקרקע שייכים לאותו השבט.

ואין לך כל שבט ושבט מישראל: שלא קיבל בירושה שלו את כל סוגי הקרקעות שבארץ ישראל. דהיינו: הר, שפלה, נגב (= ארץ שדות ובקעות), ועמק. דבר זה לומדים מהפסוק "פָּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֵאוּ הָרַ הָאֲמֹרִי וְאֵל כָּל שְׂכֵנֵי בְעֶרְכָּה בְּהָר וּבְשָׁפְלָה וּבְנֶגֶב וּבְחוּף הַיָּם". הפסוק אומר שתבואו לנחלת האמורי שיש בה הר שפלה נגב וחוף הים (זהו 'עמק', מהרש"א). ואפילו שסוגי הקרקע כתובים רק באמורי, אבל 'וכן אתה מוצא בכנענים ובפריזים ובאמורים שלפני': כלומר כתוב בפסוק שם "וְאֵל כָּל שְׂכֵנֵי" ללמד שגם לכנעני ולפריזי השכנים של האמורי היה את כל סוגי הקרקעות שהיו לאמורי.

*

לא נצרכה אלא ליטול הימנו צרור: מותר ליטול אבן מהגדר בשביל לקנח.

ואפילו בשבת: ומדובר שהאבן לא מחוברת בטיט, שאז זה רק איסור דרבנן לטלטל אותה משום מוקצה, והאיסור נדחה מפני כבוד הבריות. אבל אם האבן היתה מחוברת בטיט היה אסור מדאורייתא ליטול אותה ולא היו מתירים לעשות כן (מאירי).

מר זוטרא חסידא: היה לוקח אבן מהגדר ומחזיר אותה לאחר מכן, ואומר לשמש שלו למחרת שילך ויטוח אותה בטיט ויחבר אותה לגדר.

*

והאי דידן: ובשדות שלנו אפילו טל שיוורד בלילה, כבר ההליכה למחרת מקלקלת את השדה.

שמואל ורב יהודה: הלכו בדרך. שמואל הלך בצידי הדרכים. שאל אותו רב יהודה: האם התנאי שהתנה יהושע הוא אפילו בבבל?

רבי ורבי חייא: הלכו בצידי הדרכים. והגיע מולם רבי יהודה בן קנוסא כשהוא הולך באמצע הדרך בפסיעות גדולות ומדלג מיתד ליתד. אך מרחוק הם לא זיהו אותו. שאל רבי את רבי חייא: מי הוא זה שנוהג כיוהרא בכך שהוא מראה שהוא ירא שמים מאד והוא לא רוצה לסמוך על התנאי שהתנה יהושע?

כי מטו לגביה: כשהתקרבו אליו זיהו אותו רבי ואמר לו: אם לא שיהודה בן קנוסא את, הייתי 'גוזר את שוקיך בגרזן של ברזל' כלומר הייתי מנדה אותך.

*

ת"ר הרואה את חברו תועה וכו'. קושיא: **מאי וכן:** הרי פשיטא שאם הוא תועה בדרך מותר לו לחתוך את ענפי הכרם, ומה ההבדל בינו לחבירו?

תירוץ: **מהו דתימא:** היה מקום לחשוב שדוקא כשהוא רוצה לעזור לחבירו לצאת מהכרם, מותר לו לשבור את הענפים, כי הוא עומד מבחוץ והוא יודע את הדרך איך לצאת. אבל אם הוא עצמו נמצא בפנים והוא לא יודע איך לצאת, יהיה אסור לו לשבור את הענפים. קמ"ל.

קושיא: **הא דאורייתא הוא:** וכי יהושע תיקן זאת? והרי יש מצוה מדאורייתא להציל חבר שטעה בדרך.

תירוץ: **דאורייתא הוא דקאי בי מיצרי:** מדאורייתא יש חיוב להציל את החבר אבל צריך ללכת מסביב לגבולות הכרם ולא בתוכו. ואילו יהושע תיקן שמותר להכנס ולשבור ענפים לשם כך.

*

קושיא: **ורמינהי המוצא מת מוטל באיסרטיא:** איסרטיא = ברשות הרבים.

שדה בור ושדה ניר: אם יש בצד אחד של ה'איסרטיא' שדה בור (= ריקה ושוממה) ומהצד השני שדה ניר (= חרושה) – יפנה את המת לשדה בור, כי היא פחות טובה.

ואם בצד אחד יש שדה ניר ובצד השני שדה זרע (= שדה חרושה וזרועה) – יפנה אותו לשדה ניר.

מוכח שמת מצוה לא קונה את מקומו, כי אם היה קונה את מקומו היו יכולים בעלי השדות לעכב את המוצא שלא יקבור את המת בשדה שלהם אלא באיסרטיא.

תירוץ: אמר רב ביבי במוטל על המיצר: מדובר שהמת מוטל לרוחב כל הדרך. ויש לחוש שאם יקברנו באמצע הדרך יאהילו עליו כהנים או עושי טהרות, ולכן מותר לפנותו. ואם הוא כבר מפנה, שיבחר את המקום הפחות מזיק לבעליו.

קושיא: אמרי עשרה? הני חד סרי הויין! הברייתא אמרה שעשרה דברים תיקן יהושע אבל לבסוף היא אומרת אחד עשרה דברים.

תירוץ: מהלכין בשביל הרשות שלמה אמרה: את הדין שמותר ללכת בשביל השדות לאחר איסוף הפירות עד החורף הבא, באמת שלמה המלך אמר זאת.

עליו הכתוב אומר מהיות טוב אל תקרי רע: הגמרא מיד מקשה שאין פסוק כזה. ומתרצת שאמנם זה פתגם שאומרים הבריות, אבל יש פסוק שאמר שלמה המלך שאומר את אותו העיקרון: "אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות".